

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра фінансового менеджменту та фондового ринку

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

_____ 2018 р.
«___» _____

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра**

зі спеціальності **072 Фінанси, банківська справа та страхування**
за магістерською програмою професійного спрямування
Фінансовий та страховий менеджмент
на тему:

**«Кредитування населення: сучасний стан та перспективи
розвитку в Україні»**

Виконавець:

студентка фінансово-економічного
факультету

Зеленько Анастасія Сергіївна _____
(підпис)

Науковий керівник:

к.е.н., викладач

Андрєєва Яна Сергіївна _____
(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ СУТНОСТІ ТА НЕОБХІДНОСТІ КРЕДИТУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ.....	6
1.1 Економічна сутність та класифікація кредитування населення у банках.....	6
1.2. Організація кредитування населення у банку.....	14
1.3. Необхідність кредитування населення та кредитний ризик	19
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РИНКУ КРЕДИТУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ (НА ПРИКЛАДІ АТ «ОТП БАНК»)	25
2.1. Сучасний стан банківського кредитування населення в Україні	25
2.2. Кредитування населення у кредитному портфелі АТ «ОТП Банк»....	37
2.3. Застосування математичної моделі в управлінні кредитним портфелем споживчих кредитів на прикладі АТ «ОТП Банк»	43
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ РОЗВИТКУ КРЕДИТУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ	57
3.1. Проблеми кредитної діяльності банків: стан та ризики	57
3.2. Напрями розвитку банківського кредитування в Україні	65
3.3. Роль небанківських кредитних установ у кредитуванні населення	68
ВИСНОВКИ	77
Список використаних джерел	80
Додатки	

ВСТУП

Актуальність теми. Банківське кредитування населення відіграє важливу роль у соціальному та економічному розвитку країни, сприяє підвищенню соціальних стандартів, впливає на формування платоспроможного попиту, що в свою чергу стимулює процес суспільного відтворення. У зв'язку з цим дослідження сучасного стану та факторів впливу на динаміку даного виду кредиту сприятиме вирішенню ряду проблем у сегменті банківського кредитування населення.

Необхідною умовою стабільного функціонування всієї банківської системи та забезпечення економічного зростання в сучасних умовах є розвиток банківського кредитування. Оскільки в Україні більшість населення не спроможна купувати товари тривалого використання за рахунок власних доходів, а українські банки опинилися в умовах жорсткої конкуренції як з боку іноземних, так і вітчизняних банків, найактуальнішою потребою постає вироблення принципів розширення сфери і вдосконалення механізмів кредитування, в тому числі споживчого.

Значущість досліджень у сфері системи кредитування обумовлюється насамперед завданнями, які ставляться перед комерційними банками. Необхідно відзначити, що необхідною умовою зміцнення ресурсної бази комерційних банків, розширення ринків їх успішної конкурентної боротьби з небанківськими фінансово-кредитними закладами та підвищення купівельної спроможності населення та їх життєвого рівня є насамперед енергійна діяльність банків у галузі обслуговування приватних осіб. Усвідомлення переваг основних фінансово-економічних чинників, інструментів та механізмів кредитування очевидні: з одного боку, це буде сприяти одержанню додаткових прибутків кредиторами, а з іншого, звичайно, — сприяти максимальному задоволенню потреб населення.

Аналізу проблем кредитування населення приділяється належна увага в економічній літературі. Теоретичну базу дослідження в Україні становлять праці провідних вітчизняних науковців: Савлука М.І., Васюренка О.В., Білоусової С.Ю., Кузнецової Л.В., Волкової Н.І., Карчевої Г.Т., Жукової Н.К. та інших.

Зазвичай учені переважно акцентують увагу на сутності споживчого кредитування, при цьому питанням впливу споживчого кредитування (позитивного чи негативного) на розвиток економіки країни, перспективам його розвитку в умовах фінансово-економічної нестабільності приділяється недостатньо уваги. Волатильність ринку банківського кредитування обумовлює необхідність постійного аналізу стану досліджуваного виду кредиту та динаміки його розвитку.

Актуальність зазначених проблем та недостатній рівень вивчення питань розвитку споживчого кредиту в сучасних умовах зумовили вибір теми, окреслили об'єкт та предмет дослідження, його мету та основні завдання.

Метою дослідження на основі вивчення ринку банківського кредитування є визначення сучасного стану банківського кредитування населення в Україні, напрямів його розвитку, чинників, які на них впливають і виявлення шляхів подолання негативних тенденцій.

Для досягнення мети було поставлено такі *завдання*:

- з'ясувати економічну сутність та класифікацію кредитування населення у банках;
- дослідити організацію кредитування населення у банку;
- визначити необхідність кредитування населення та кредитний ризик;
- проаналізувати сучасний стан банківського кредитування населення в Україні;
- дослідити кредитування населення у кредитному портфелі АТ «ОТП Банк»;
- запропонувати застосування математичної моделі в управлінні кредитним портфелем споживчих кредитів на прикладі АТ «ОТП Банк»;
- з'ясувати проблеми кредитної діяльності банків, стан та ризики;
- запропонувати напрями розвитку банківського кредитування в Україні;
- визначити роль небанківських кредитних установ у кредитуванні населення.

Об'єкт дослідження є процес кредитування населення у банку.

Предметом дослідження є економічні відносини щодо кредитування населення у банку.

Методи дослідження. Для реалізації мети і завдань дослідження була використана сучасна наукова методологія, що базується на принципах діалектики: сходження від абстрактного до конкретного, єдності початку дослідження й початку розвитку об'єкта, логічного та історичного, законів розвитку суб'єкта й законів його пізнання.

При написанні випускної роботи було використано низку наукових методів, зокрема:

- метод аналізу;
- метод синтезу;
- метод загальнонаукового аналізу;
- метод співвіднесення і зіставлення;
- метод порівняльного аналізу здобутих даних.

Інформаційна база. Виходячи з цього в роботі здійснено всебічний аналіз зарубіжної та вітчизняної літератури, іншої джерельної бази, практики, проведено аналіз ринку банківського кредитування за останні 5 років. Було використано Закони України, інші нормативно-правові акти центральних органів влади, зокрема Постанови та Інструкції НБУ, монографічні дослідження та наукові публікації вчених-економістів. Інформаційні джерела для аналітичних розрахунків обмежуються фінансовою звітністю АТ «ОТП Банк», офіційними даними НБУ та відомостями, що розміщені на офіційних сайтах означених установ.

Публікації та апробація результатів дослідження. Механізм ризик-менеджменту комерційного банку, Друга науково-практична студентська конференція (м. Одеса, 16-20 квітня 2018 р.).

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі здійснено, розглянуто, узагальнено та запропоновано вирішення актуальної проблеми на сьогоднішній день з удосконалення теоретико-методичних положень і розробки практичних рекомендацій щодо проблем та перспектив розвитку кредитування населення в Україні. За результатами дослідження сформульовано ряд висновків теоретичного, методичного та рекомендаційного змісту, які вирішують основні завдання роботи відповідно до поставленої мети.

1. На основі аналізу різних точок зору, викладених вище, сформульовано економічну сутність кредитування населення як форми кредитних відносин між банком і фізичними особами, спрямованих на покупку товарів першої необхідності та задоволення особистих потреб та подано класифікацію кредитування населення в банках.

2. Розглянуто процес організації кредитування населення в банках та виділено його основні етапи. Подано загальні правила визначення вартості кредиту. Вони зводяться до того, що основним видом плати за користування банківським кредитом є процентна ставка. Рівень її залежить від таких факторів: ціни сформованих ресурсів, яка визначає величину базової ставки; рівня інфляції; терміну кредиту; облікової ставки НБУ; рівня ризику неповернення кредитів; розміру позички; попиту на банківські позички; якості застави; змісту заходів, що кредитуються; витрат на оформлення кредиту та контроль за його цільовим використанням; ставки банку-конкурента; характеру відносин між банком і клієнтом; норми прибутку від інших активних операцій та середньої норми прибутку.

3. Виявлено, що необхідність кредитування населення обумовлюється коливанням потреб у капіталі, коли потреби фізичних осіб перевищують їхні доходи. Завдяки кредиту зменшується час на задоволення господарських і особистих потреб; кредитори мають змогу отримати додаткові грошові кошти при передачі певної суми вільних ресурсів позичальнику.

Високий рівень технологій ризик-менеджменту банку має забезпечити ідентифікацію ризиків, що приймаються, правильну їх оцінку, регулювання на професійному рівні, контроль та управління.

4. З'ясовано, що у сучасних трансформаційних умовах в Україні, відстежується тенденція зниження кількості банківських установ, зокрема внаслідок закриття великої кількості банків. Проте, обсяг кредитів, наданих фізичним особам, збільшився за останні роки досліджуваного періоду. Визначено, що доходи банків України, у порівнянні з результатом минулого року, зменшилися на 6,53% і становили 178,23 млрд. грн. Спостерігається зростання кредитної активності банківських установ протягом 2017 року.

Протягом 2017 року НБУ 4 рази змінював облікову ставку. Зниження облікової ставки НБУ супроводжувалося також поступовим зниженням вартості кредитного ресурсу на внутрішньому ринку. Як наслідок, спостерігалася тенденція до поступового відродження кредитування.

5. Проведено аналіз кредитного портфелю АТ «ОТП Банк». Визначено основні положення кредитної політики банку. З'ясовано, що задачею ризик-менеджменту в ОТП Банку є підтримання високої якості кредитного портфелю при виконанні бізнес-планів щодо об'єму та дохідності кредитного портфелю. За проведеним аналізом визначено, що кредитний портфель ОТП Банку за результатами 2017 року склав 23,5 млрд грн, скоротившись на 7% у порівнянні з результатом 2016 року, а споживчі кредити у 2015 році порівняно з 2014 зросли на 654 195 тис. грн. (в інші роки спостерігалася зменшення споживчого кредитування).

6. Запропоновано застосування методики кластерного аналізу факторів кредитного ризику в розрізі географічних регіонів, груп товарів, що кредитуються банком, суми позики, строків кредитування, статі позичальника, його віку, соціального статусу, сфери зайнятості, та фінансових можливостей, що дали змогу отримати показники, які визначають умовного (ідеального) позичальника, з точки зору надійності повернення кредиту. З'ясовано, що оптимальним для банку позичальником у відношенні мінімальної ймовірності

непогашення кредитної заборгованості та відсотків за нею є споживач, що проживає в Одеському регіоні, чоловік у віці 48-54 років, медичний працівник, що перебуває в цивільному шлюбі з доходом 2500-3500 грн., що бере в кредит комп'ютерну техніку на суму 5000-7500 грн. і строк на 10 місяців.

7. Визначено основні проблеми діяльності банків України, серед яких різке погіршення якості кредитного портфеля через неспроможність позичальників повертати свої кредити та сплачувати відсотки, неефективне розміщення банками залучених ресурсів і використання власного капіталу, значні обсяги реструктуризованих кредитів, вагома частина яких може бути неповернена, оскільки більше половини підприємств в Україні є збитковими і зберігається дефіцит обігового капіталу.

8. Запропоновано напрями розвитку банківського кредитування населення в Україні: підвищення ефективності банківського нагляду, розширення його повноважень щодо підтримання фінансової стабільності, приведення інструментів регулювання до міжнародних стандартів; створення Компанії з управління проблемними активами, впровадження механізму bail-in для відновлення платоспроможності проблемних банків та підвищення капіталізації; забезпечення ефективного управління діяльністю банку з використанням KPI, BSC-моделі – системи збалансованих показників ефективності, що враховує причинно-наслідкові зв'язки, фактори досягнення результатів, взаємозв'язки з фінансовими показниками; орієнтація банків на інноваційний розвиток у рамках концепцій Банк 3.0 і Банк 4.0, застосування високоефективних цифрових технологій, які орієнтовані на потреби споживачів.

9. Визначено, що, починаючи з 2015 року, спостерігається стрімке зростання ролі небанківських кредитних установ у кредитування населення внаслідок браку кредитів на фінансовому ринку, кризи у банківському секторі та посиленої уваги регулятора до банків. З 2014 р. суттєво активізувалась діяльність небанківських кредитних установ, що спеціалізуються на короткостроковому споживчому кредитуванні, а обсяги виданих ними кредитів зросли у 2,5 раза.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Башлай С. В. Теоретичні аспекти та особливості банківського кредитування фізичних осіб в Україні [Текст] / С. В. Башлай, Н. О. Лобода // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць / Державний вищий навчальний заклад "Українська академія банківської справи". – Суми, 2015. – Т. 12. - С. 199-207.
2. Гроші. Фінанси. Кредит [Текст] : навчальний посібник / М. М. Александрова, С. О. Маслова. – 2-е вид., перероб. і допов. – К. : ЦУЛ, 2012. – 336 с.
3. Положення Національного Банку України «Про кредитування»
Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0246500-95>
4. Електронний ресурс <http://banking.uabs.sumdu.edu.ua>
5. Гроші та кредит [Текст]: підручник. – 5-те вид., без змін / М. І. Савлук, А. М. Мороз, І. М. Лазепко та ін. ; За заг. ред. М. І. Савлука. – К.: КНЕУ, 2008. – 744 с.
6. Міщенко, В. І. Сучасна практика споживчого кредитування в Україні [Текст] / В. І. Міщенко, О. А. Шаповал // Вісник Національного банку України. – 2013. – № 11. – С. 3-9.
7. Банківські операції [Текст]: підручник / А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна та ін. ; за заг. ред. А. М. Мороза. – [3-тє вид., перероб. і доп.]. – К.: КНЕУ, 2008. – 608 с.
8. Вовк, В. Я. Кредитування і контроль [Текст]: навчальний посібник / В. Я. Вовк, О. В. Хмеленко. – К.: Знання, 2008. – 463 с.
9. Стельмащук, А. М. Державне регулювання економіки [Текст] : навч. посіб. / А. М. Стельмащук. – Тернопіль : Економічна думка, 2010. – 315с.
10. Гроші та кредит [Текст] : підручник / за ред. проф. Б.С.Івасіва.-К.: КНЕУ.- 2015 .-404 с.
11. Вступ до банківської справи [Текст] : / за ред. д.е.н., проф. М.І. Савлука. - К.: Лібра, 2016. - 344 с.

12. Кудряшов С. Ризики споживчого кредитування та напрями їх обмеження [Текст] / С. Кудряшов // Світ фінансів. – 2017. - № 1. – С. 153-158.
13. Карбівничий І. Аналіз структури кредитного портфеля банків України щодо ефективності управління ризиками та виявлення основних факторів, що її обумовили [Текст] / І. Карбівничий // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2015. - № 3. – С. 201- 206.
14. Васюренко О. В. Банківські операції [Текст] : навч. посібник / О.В. Васюренко. - К.: Т-во "Знання", КОО, 2010. - 243 с.
15. Положення Національного банку України «Про порядок формування і використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями» Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12>
16. Білоусова С.Ю. Споживче кредитування в Україні: аналіз та перспективи розвитку в умовах кризи [Текст] / С.Ю. Білоусова // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. – 2014. - № 4 (8). – С.97-104
17. Грошово-кредитна та фінансова статистика НБУ [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=27843415&cat_id=44578#1/.
18. Підвищення ролі банківської системи в економічному зростанні: Види, функції та роль кредиту/ наук. ред. А. П. Мороз. – К.: УФМТ, 2016. – 23 с.
19. Кузнєцова Л. В. Роль банківського кредитування у фінансовому забезпеченні розвитку реального сектора економіки України / Л. В. Кузнєцова // Економічний простір. – 2018. – № 20/1. – С. 107–115.
20. Жукова Н. К. Сучасний стан ринку банківських кредитів в Україні / Н. К. Жукова, Н. В. Зражевська // Економічний часопис – XXI. – 2017. – № 5–6. – С. 54–57.
21. Банківська система 2017: виклики та перспективи [Електронний ресурс] / 2017. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=14741673/>.

22. Іпотечне кредитування в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку // «YoungScientist». – Січень, 2015. – № 1(16). – С. 12.
23. Славюк Р. А. Фінанси підприємств – Славюк Р. А. – Методика оцінки платоспроможності позичальника та порядок надання кредиту. – 2006. – 568 с.
24. Юркевич О. М. Сучасний стан ринку іпотечного житлового кредитування в Україні / О. М. Юркевич // Економічний простір. – 2008. – № 20/1. – С. 331.
25. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kneu.edu.ua/userfiles/Credit_Economics_Department/KMBD/konkurs/Konkurs2016/.
26. Вовк В. Я., Хмеленко О. В. Кредитування і контроль: навч. посіб. – К.: Знання, 2008. – 463 с.
27. Гроші та кредит / наук. ред. М. І. Савлук. – К.: УФМТ, 2007.
28. Філик Н. В. Роль іпотечного кредитування у становленні ринку житла в Україні: основні проблеми / Н. В. Філик // Електронний ресурс / Режим доступу: jrn1.nau.edu.ua/index.php/.
29. <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/count/2018>
30. Буряк, О. П. Сутність, елементи та ознаки банківської системи ринкової економіки [Текст] / О. П. Буряк // Сталий розвиток економіки: Міжнародний науково-виробничий журнал. – 2014. – № 3. – С. 34-39.
31. Офіційний сайт АТ «ОТП Банк» <https://www.otpbank.com.ua>
32. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bank.gov.ua/control/uk/index>.
33. Офіційний сайт Державної служби статистики України. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
34. Самородов Б.В. Діагностика фінансового стану банків на основі аналізу їхньої надійності / Б.В. Самородов // Вісник університету банківської справи, 2016. - № 22. – С. 107-115.
35. Волкова Н.І. Вибір кредитної стратегії банками України / Н.І. Волкова // Науковий вісник національного лісотехнічного університету України:

збірник науково-технічних праць. – Львів: РВВ НЛТУ України. – 2014. – Вип. 24.3. – С. 291 – 301.

36. Довгань, Ж. Діяльність вітчизняних банківських установ в умовах економічної кризи / Жанна Довгань // Світ фінансів. – 2010. – № 4. – С. 196-201.

37. Статистика. Основні показники діяльності банків України // Офіційний сайт НБУ [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798

38. Карчева Г. Т. Ефективність функціонування та перспективи розвитку банківської системи України / Ганна Тимофіївна Карчева. – Київ : Інститут економіки та прогнозування НАН України, 2012. – 520 с.

39. Житар, М. О. Аналіз сучасного стану кредитної діяльності банків України / М. О. Житар // Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України. – 2017. – №1 – С. 94-105.

40. Жукова, Н. К. Сучасний стан ринку банківських кредитів в Україні / Н. К. Жукова, Н. В. Зражевська // Економічний часопис-XXI. – 2011. – № 5-6. – С. 54-57.

41. Солоділова, К. В., Шафранова О. В. Сучасний стан кредитування в Україні / К. В. Солоділова, О. В. Шафранова // Молодий вчений. – 2017. – № 3 (43). – С. 844-847.

42. Карчева Г. Т. Ефективність та конкурентоспроможність банківської системи України : монографія / Г. Т. Карчева, Т. С. Смовженко, В. І. Міщенко та ін. ; за заг. ред. д-ра екон. наук Г. Т. Карчевої – Київ : ДВНЗ «Університет банківської справи», 2016. – 276 с.

43. Патиківський Ю. Усі – в приватні руки: Мінфін планує до 2022 року позбутися державних банків [Електронний ресурс] / Ю. Патиківський // Україна молода. – 2018. – Вип. № 024. – Режим доступу : <http://www.umoloda.kiev.ua/number/3280/159/121014>.

44. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://data.worldbank.org>

45. Карчева Г. Т. Ефективність функціонування та перспективи розвитку банківської системи України / Г. Е. Карчева. – Київ : Інститут економіки та прогнозування НАН України, 2012. – 520 с.

46. Карчева Г. Т. Європейський досвід впровадження механізму bail-in та перспективи його використання в Україні / Г. Т. Карчева, Д. В. Булиндін // Банківська справа. – 2017. – № 4. – С. 53–60.

47. Карчева Г. Т. Проблеми та перспективи розвитку банківської системи України / Г. Т. Карчева // Фінансовий простір. – 2018. – № 1 (29). – С. 32–39.

48. Грошово-кредитна та фінансова статистика. Національний банк України: сайт. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=27843415&cat_id=44578#2

49. Інформація про стан і розвиток кредитних установ в Україні. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг: сайт. URL: <https://nfp.gov.ua/content/stan-i-rozvitok-kreditnih-spilok.html>

50. Інформація про стан і розвиток фінансових компаній, лізингодавців та ломбардів України. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг: сайт. URL: <https://nfp.gov.ua/content/rinok-fk.html>

51. Приходько А. Потребкредиты: стоит ли ждать нового бума. Лига. Финансы. URL: <http://finance.liga.net/banks/2016/11/24/opinion/50714.htm>

52. Кізима Т. О., Луцишин О. О. Аналітичний огляд інфраструктури фінансового ринку України: інституційний аспект / Т. О. Кізима, О. О. Луцишин // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «економіка» : науковий журнал. – Острог : Вид-во НУ«ОА», вересень 2016. – № 2(30). – С. 62–68.

53. Підсумки діяльності кредитних установ за I квартал 2016 року [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nfp.gov.ua>.